

Centrum Badania Opinii Społecznej

ul. ŻURAWIA 4 skr. pt. 24 00-955 WARSZAWA 15

SEKRETARIAT: 28-37-04

ZESPÓŁ REALIZACJI BADAŃ: 40-56-41

TELEFON DYŻURNY: 21-34-34

BD/464/84

Warszawa, grudzień 1984 r.

ELEMENTY MYŚLENIA O PRZYSZŁOŚCI

Zespół Badań Sondażowych

1. O sytuacji społeczno-politycznej i gospodarczej

W październiku bieżącego roku Centrum przeprowadziło sondaż obejmujący kilka tematów¹. Jednym z nich była ocena obecnej sytuacji społeczno-gospodarczej i politycznej kraju oraz przewidywanych w perspektywie najbliższych pięciu lat zmian w tej sytuacji, w tym dotyczących reglamentacji jako szczególnego przypadku.

Wyodrębnienie sfer: gospodarczej, politycznej i społecznej poprzez zakwalifikowanie do nich problemów, o które pytaliśmy, wydaje się zabiegiem oczywistym. Nie wiemy jednak, czy tak właśnie postrzegają rzeczywistość sami badani.

Założyliśmy na użytek tych badań, że przewidywali oni bieg wydarzeń niezależnych od ich działania i decyzji; określali kierunek zmian, jakiego się spodziewają na podstawie swego oglądu sytuacji w podanych przez nas dziedzinach. Oceny te wyrażają zatem głównie ich pesymistyczny lub optymistyczny stosunek do tego, co się aktualnie w tych dziedzinach dzieje.

Większość badanych oceniła obecną sytuację społeczno-gospodarczą kraju jako złą /57,9%/ lub bardzo złą /11,7%/. Za ledwie 17,4% uznało ją za dobrą, 0,4% zaś za bardzo dobrą. Nie miało zdania na ten temat 11,0% respondentów.

Ocena dokonana przez badanych była dla nich podstawą przewidywania zmian w zakresie najbardziej istotnych spraw z dziedziny społecznej, gospodarczej i politycznej². Rozkład odpowiedzi przedstawiono w tabeli 1.

Potwierdzeniem zamieszczonej na wstępie hipotezy, że sprawy społeczne, polityczne i gospodarcze są postrzegane przez badanych jako pewien kompleks zagadnień, jest fakt, iż przewidywanie szybkiej poprawy w którejkolwiek z wymienionych przez nas dziedzin sprzyjało oczekiwaniu korzystnych zmian we wszystkich innych dziedzinach.

¹ Opis socjodemograficzny próby i jej realizacji zamieszczono na końcu opracowania.

² Stwierdziliśmy istnienie istotnych statystycznie zależności między oceną obecnej sytuacji społeczno-gospodarczej kraju a przewidywaniem, że sytuacja ta się poprawi, nie zmieni, pogorszy. Im korzystniejsza była ta ocena, tym szybszych i bardziej pozytywnych zmian oczekiwano.

Tabela 1. Perspektywy zmiany sytuacji społeczno-gospodarczej i politycznej kraju w opinii respondentów

w procentach

Przedmiot oceny	Zasadnicza poprawa nastąpi w ciągu:			Nic się nie zmieni, będzie tak samo, jak jest obecnie	Sytuacja w tej dziedzinie nie będzie się stale pogarszać
	1-2	3-5	więcej niż 5 lat		
Zaopatrzenie w artykuły spożywcze	12,5	31,7	31,4	17,8	6,5
Zaopatrzenie w artykuły przemysłowe	9,6	29,8	37,8	16,6	5,9
Zmniejszenie wzrostu cen	2,8	9,2	21,3	31,7	34,5
Wysokość zarobków - płace realne	6,2	14,1	22,7	35,4	20,9
Organizacja pracy w zakładach	8,7	17,5	21,9	40,5	10,0
Wzrost produkcji	11,9	25,4	34,2	22,0	5,9
Sytuacja mieszkaniowa	0,5	2,8	23,6	34,2	38,1
Ograniczenie przestępczości, narkomanii, alkoholizmu	1,6	4,8	10,8	39,1	43,0
Wzajemne zaufanie społeczeństwa i władzy	4,6	8,7	19,5	44,6	22,2
Demokratyzacja życia politycznego, zwiększenie swobód obywatelskich	6,1	10,4	16,1	48,8	17,6
Unormowanie stosunków gospodarczo-politycznych z krajami kapitalistycznymi	7,5	20,7	30,9	28,1	11,9
Postęp w rokowaniach rozbrojeniowych, ograniczeniu zbrojeń	7,4	13,0	15,6	33,5	29,2

Uwaga - Żagregowane rozkłady odpowiedzi zamieszczono w aneksie.

Nie wchodząc zatem w podziały, wskazemy te dziedziny, w których przypadku badani spodziewają się poprawy w bliższej /w okresie roku, lub dalszej /pięciu lat/ przyszłości - przejawiają optymizm oraz

te, w których nie spodziewają się zmian /co w kontekście oceny obecnej sytuacji jest faktycznie uznaniem przyszłego stanu za zły/ lub spodziewają się dalszego pogorszenia - przejawiają zatem pesymizm.

Jeżeli ocenę aktualnej sytuacji społeczno-gospodarczej uznamy za podstawę przewidywania, to należałoby oczekiwać, że za pięć lat równie niekorzystnie lub gorzej będą oceniane: ograniczenie przestępczości, narkomanii, alkoholizmu /82,1% badanych uważa, że sytuacja w tej dziedzinie nie zmieni się lub pogorszy/, sytuacja mieszkaniowa /72,3%/, wzajemne zaufanie między społeczeństwem i władzą /66,8%/, demokratyzacja życia politycznego, zwiększenie swobód obywatelskich /66,4%/. W tych właśnie dziedzinach najczęściej badani przejawiają pesymizm.

Przekonanie, że nastąpi zasadnicza poprawa /największy optymizm/, badani przejawiali w stosunku do zaopatrzenia w artykuły spożywcze /12,5% badanych spodziewało się jej w ciągu roku, dwóch lat, 75,6% zaś w okresie pięciu lat lub dłuższym/, zaopatrzenia w artykuły przemysłowe /odpowiednio 9,6 i 77,2%/, wzrostu produkcji /11,9 i 71,5%/, unormowania stosunków gospodarczo-politycznych z krajami kapitalistycznymi /7,5 i 59,1%.

Możemy przypuszczać, że przejawianie optymizmu bądź pesymizmu było zależne od przekonania badanych, czy w konkretnej dziedzinie nastąpiła już jakaś poprawa /optymizm/, czy też nie dokonały się żadne zmiany bądź nastąpiły zmiany na gorsze /pesymizm/. Gdyby przypuszczenie to było słuszne, moglibyśmy powiedzieć, że w takich dziedzinach, jak: ograniczenie przestępczości, narkomanii, alkoholizmu, sytuacja mieszkaniowa, demokratyzacja życia politycznego, zwiększenie swobód obywatelskich czy wzajemnego zaufania społeczeństwa i władzy, badani do chwili obecnej nie stwierdzili żadnych pozytywnych zmian. Natomiast odnotowali je w sferze: zaopatrzenia w artykuły spożywcze i przemysłowe, wzrostu produkcji oraz unormowania stosunków z krajami kapitalistycznymi. W tym ostatnim przypadku warto zaryzykować twierdzenie, że badani dostrzegali wzajemne powiązania pomiędzy tymi dziedzinami, takie mianowicie, że unormowanie stosunków gospodarczo-politycznych może przyczynić się do wzrostu produkcji, co w dalszej konsekwencji spowoduje poprawę zaopatrzenia w artykuły przemysłowe i spożywcze.

Należy zaznaczyć, że nie badaliśmy obiektywnych podstaw, na których respondenci opierali swoje przypuszczenia, a zatem nie możemy stwierdzić, na ile wywodzą się one z racjonalnych, na ile zaś z irracjonalnych przesłanek. Możemy jedynie zauważyć, że ocena obecnej sytuacji społeczno-gospodarczej stanowiąca dla badanych podstawę do przewidywania zależy od subiektywnej oceny ich sytuacji materialnej. Im była ona lepsza, tym częściej postrzegano sytuację kraju jako dobrą lub bardzo złą.

O szansach zniesienia reglamentacji

Przyjęte przez nas założenie, że badani postrzegają zjawiska społeczne, polityczne i gospodarcze jako pewien kompleks, dotyczy także problemu zniesienia reglamentacji. W tym przypadku również doświadczenia badanych - przekonanie o poprawie bądź pogorszeniu zaopatrzenia w pewne artykuły żywnościowe - wpływało na ich opinie. Interesowało nas zatem, jakich skutków oczekują respondenci w przypadku zniesienia reglamentacji. Rozkład odpowiedzi przedstawiono w tabeli 2.

Tabela 2

w procentach

Artykuły	Jedynie pozytywne	W większości pozytywne, ale też pewne negatywne	W większości negatywne, ale też pewne pozytywne	Same negatywne /złe/	Trudno powiedzieć
Mięso	12,2	23,0	23,0	30,7	11,1
Cukier	42,2	31,0	12,3	8,8	5,6
Masło	61,1	23,6	6,1	4,9	4,0
Zbożowe	69,4	19,3	4,2	2,3	4,4
Tłuszcze /smalec, margaryna/	54,6	25,5	7,7	6,1	5,7

Jak wynika z danych zawartych w tabeli 2, większość badanych ocenia pozytywnie zniesienie reglamentacji wszystkich artykułów, z wyjątkiem mięsa. Konieczność utrzymania reglamentacji badani uważali najczęściej następująco: gwarantuje ona możliwość nabycia towarów, natomiast jej zniesienie spowodowałoby masowe ich wykupywanie przede wszystkim przez osoby dysponujące większą ilością pieniędzy /11,7% wskazań/; ponowne pojawienie się długich kolejek

/7,5%/; zapobiega spekulacji /5,0%/; gwarantuje racjonalność zakupów /3,9%/. Tak więc przeciwnicy zaniechania reglamentacji negatywnych jej skutków dopatrywali się głównie w sferze społecznej.

Spośród respondentów opowiadających się za jej zniesieniem 11,4% uzasadniało swoje stanowisko wysoką produkcją artykułów spożywczych, a więc istnieniem warunków gospodarczych, w których dalsze stosowanie reglamentacji staje się nieuzasadnione.

Zaobserwowano, że opinie te różnicowała ocena ogólnej sytuacji kraju. Respondenci oceniający ją lepiej i ci, którzy widzieli szansę jej poprawy, częściej opowiadali się za zniesieniem reglamentacji. Takie zmienne, jak: przynależność do różnych grup społecznych, organizacji, cechy demograficzne /wiek, płeć/ nie miały wpływu na opinie badanych. Nie stwierdzono także związku między poglądami na ten temat a oceną własnej sytuacji materialnej, co być może jest spowodowane tym, że osoby lepiej sytuowane mogą korzystać również z innych źródeł zaopatrzenia.

Oceniając konkretne działania władzy w związku z reglamentacją, 10,2% badanych sądzi, że zostanie ona całkowicie zniesiona w okresie 1-2 lat, 33,5% - 3-5 lat, 34,0% - w późniejszym okresie, 11,3% zaś przypuszcza, że reglamentacja zostanie utrzymana.

Aneks

Opis socjodemograficzny próby

1. Płeć

mężczyźni	- 45,7	}	%
kobiety	- 49,8		
brak danych	- 4,4		

2. Wiek

18-24	- 16,2	}	%
25-34	- 24,8		
35-42	- 15,6		
43-49	- 9,0		
50-59	- 15,9		
60-64	- 10,0		
65 i więcej lat	- 7,9		
brak danych	- 0,5		

3. Wykształcenie

niepełne podstawowe i podstawowe	- 35,7	}	%
zasadnicze zawodowe	- 19,5		
niepełne średnie	- 10,2		
średnie	- 16,7		
pomaturalne	- 2,6		
niepełne wyższe	- 3,7		
wyższe	- 11,2		
brak danych	- 0,3		

4. Aktywność zawodowa

pracujący	- 73,1	}	%
niepracujący	- 25,6		
brak danych	- 1,3		

5. Przynależność do organizacji społeczno-politycznych

związki zawodowe	- 20,0	}	%
związki branżowe	-- 21,9		
b. "Solidarność"	- 27,7		
PZPR	- 14,9	}	%
SD	- 0,5		
ZSL	- 2,6		
ZSMP, ZHP	- 4,4		
PRON	- 1,2		

6. Miejsce zamieszkania

miasto	- 60,8	}	%
wieś	- 38,1		
brak danych	- 1,1		

7. Wielkość próby: założona - 1592 osoby, zrealizowana - 1485 /93,3% pierwotnie planowanej wielkości/.

Zagregowane rozkłady odpowiedzi dotyczące perspektyw zmiany sytuacji społeczno-gospodarczej i politycznej kraju

Przedmiot oceny	Poprawa nastąpi w ciągu 1-5 lat i więcej	Sytuacja się nie zmieni lub będzie się stale pogarszać	Brak danych
Zaopatrzenie w artykuły spożywcze	75,6	24,3	0,1
Zaopatrzenie w artykuły przemysłowe	77,2	22,5	0,3
Wzrost produkcji	71,5	27,9	0,6
Zmniejszenia wzrostu cen	33,3	66,2	0,5
Wysokość zarobków, płacy realnej	43,0	56,3	0,7
Organizacja pracy w zakładach	48,1	50,5	1,4
Sytuacja mieszkaniowa	26,9	72,3	0,8
Ograniczenie przestępczości, narkomanii, alkoholizmu	17,2	82,1	0,7
Wzajemne zaufanie społeczeństwa i władzy	32,8	66,8	0,4
Demokratyzacja życia politycznego, zwiększanie swobód obywatelskich	32,6	66,4	1,0
Unormowanie stosunków gospodarczo-politycznych z krajami kapitalistycznymi	59,1	40,0	0,9
Postęp w rokowaniach rozbrojeniowych, ograniczenie zbrojeń	36,5	62,7	0,8